

Examensarbete inom teknik
Grundnivå, 15 hp

Tillämpning av principer om kollektiv förmåga i det lokala trygghetsarbetet i Farsta strand

CHARBEL TOMA

Förord

Att förstå trygghet och människans interaktion med stadens olika element är kritiskt för att bygga ett hållbart samhälle och en hållbar framtid för alla. När möjligheten att undersöka hur en del av arbetet med denna aspekt av stadsutveckling praktiskt ser ut i Stockholms stad presenterade sig var det därför självklart för mig att ta den möjligheten. Det hade varit omöjligt att genomföra denna studie utan de medarbetare hos Farsta stadsdelsförvaltnings avdelning för stadsutveckling som tog emot och stöttade mig genom rapportens process med allt från material, samtal, intervjuer och praktiska tips. Tack för att ni gjorde denna studie möjlig! Jag vill också rikta ett tack till min handledare på KTH, Vania Ceccato, som var till hjälp både för att ge rapporten ett tydligt mål och för att hjälpa mig förstå och undersöka kollektiv förmåga då hon har bred erfarenhet inom ämnet. Slutligen vill jag även tacka nära och kära som har stöttat mig genom skrivandet och gett möjlighet till diskussioner och gediget stöd.

Författare/Author: Charbel Toma

Handledare/Supervisor: Vania Ceccato

Sammanfattning

En fallstudie har genomförts för att undersöka Farsta stadsdelsförvaltnings arbete med att tillämpa kollektiv förmåga i trygghetsarbetet i stadsdelen Farsta strand i Stockholms län för att bidra till förståelsen för begreppet och hur det relaterar till trygghet samt kan praktiseras i Sverige. En dokumentstudie av kommunala hemsidor och dokument samt en fallstudie om konkreta insatser i stadsdelen har genomförts och analyserats för att undersöka hur väl insatserna överensstämmer med teoretiska kriterier kring kollektiv förmåga och vilka lärdomar som kan dras av dem. Studien fann att insatserna verkade stämma överens väl med teorin och att olika lärdomar kring anpassning efter lokala förutsättningar, samverkan med andra aktörer och förtroendeingivande insatser möjligtvis kunde dras av stadsdelsförvaltningens arbete. Studien fann också viss utvecklingspotential hos insatserna gällande fördjupning av det praktiska arbetet, större inkludering av boende och diversifiering av insatsernas innehåll. Överlag ska resultaten tolkas med försiktighet på grund av begränsningar i studiens omfattning.

Nyckelord: Stadsplanering, Stadsutveckling, Kollektiv förmåga, Trygghet, Sammanhållning, Socialt kapital, Social kontroll, Farsta strand.

Abstract

English title: Collective efficacy in the local safety practice of Farsta strand.

A case study was conducted to investigate Farsta stadsdelsförvaltning's practice of applying collective efficacy in the safety practice in Farsta strand in Stockholm County in order to contribute to understanding the concept of collective efficacy, how it relates to safety issues and how it can be practised in Sweden. A study of municipal documents and websites as well as a case study of different local interventions in the area has been conducted. This in order to investigate to what degree these interventions align with theoretical criteria of collective efficacy and the lessons they can teach to other municipal organisations in Sweden. The study found that the interventions seemed to align well with the theory and that different lessons possibly can be learned about adapting the work to local conditions, coordinating interventions with other actors and increasing trust in public institutions. The study also found some potential for development of the interventions such as deepening the practical work, including residents more and diversifying the interventions' substance. Overall the results should be treated with caution due to limitations in the study's comprehensiveness.

Keywords: Urban planning, Urban development, Collective efficacy, Safety, Cohesiveness, Social capital, Social control, Farsta strand.

Innehåll

1. Introduktion	5
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Avgränsningar	6
2. Bakgrund	6
3. Metod	7
4. Teori	8
4.1 Trygghet	8
4.2 Kollektiv förmåga	8
4.2.1 Exempel på samband och mekanismer	10
4.3 Socialt kapital och kollektiv förmåga	14
5. Fallbeskrivning och analys	15
5.1 Utgångspunkter och fokus	16
5.2 Insatser i Farsta strand med aspekter av kollektiv förmåga	18
5.2.1 Dialogträffar	18
5.2.2 Kulturprogram	20
5.2.3 Helgsamverkan	21
5.2.4 Föräldraskapsstöd	22
5.2.5 Fältassistenter	23
5.2.6 Farstalyftet	24
5.2.7 Våga anmäla, våga vittna	25
5.2.8 Tillsammansdagarna	26
5.3 Sammanfattning	27
6. Diskussion	27
7. Slutsatser	31
7.1 Hur tillämpar Farsta stadsdelsförvaltning principer om kollektiv förmåga i sitt arbete för att öka den upplevda tryggheten i Farsta strand samt vad kan andra kommuner dra för lärdomar av detta?	31
7.2 Till vilken utsträckning överensstämmer principer om kollektiv förmåga med det lokala arbetet i Farsta strand?	31
Referenser	32
Bilagor	34
Bilaga 1- Intervjufrågor	34

1. Introduktion

Varje år genomför Brå en mätning av den svenska befolkningens trygghet, och deras mätningar visar att andelen personer som kände sig trygga när de är ute ensamma i sitt bostadsområde på kvällen ökade stadigt från 2005 till 2010 för att därefter ligga på en stabil nivå fram till 2015. Deras mätning 2016 visade dock att tryggheten minskade i bostadsområdet och även att vissa former av utsatthet för brott ökade. Forskare tror att detta signalerar ett trendbrott för utvecklingen av utsatthet och otrygghet i Sverige (Gerell et al. 2018).

Gerell et al. (2018) skriver också om att tryggheten och utsattheten för brott är ojämnt fördelade över stadsdelar och befolkningsgrupper: *“Nästan var femte invånare i Rinkeby-Kista kände sig mycket otrygg medan knappt 2 % av invånarna i Bromma kände sig mycket otrygga, jämfört med 5 % i hela Stockholm”*. De betonar angelägenheten i detta med att dessa fenomen är kopplade till lägre hälsa och välbefinnande. Andra studier visar även att svag socioekonomisk bakgrund, som hänger samman med lägre kollektiv förmåga, kopplas till lägre medellivslängd (Stockholms universitet, 2020). Det finns därför en angelägenhet att vidare förstå trygghet i svensk forskning. Det finns också ett behov av att förstå kollektiv förmåga i en svensk kontext då det inte har studerats i omfattande grad.

För att förstå skillnader mellan olika bostadsområden/stadsdelar avseende brott och otrygghet finns det inom teorin en social process som kallas *kollektiv förmåga*. Processen beskriver nivån av sammanhållning och tillit i ett område och hur detta relateras till brott och otrygghet (Sampson et al., 1997). För att bekämpa otrygghet och brottslighet i stadsdelen Farsta strand i Stockholms stads kommun har Farsta stadsdelsförvaltning beslutat att bl.a. arbeta med kollektiv förmåga. Detta kommer vara fokuset för denna rapport.

De allra flesta upplever att de generellt är trygga i Farsta strand, men det har skett en tydlig minskning av upplevd trygghet när man vistas utomhus på kvällar (Stockholms stad, 2022a). Senaste åren har även ett antal tragiska våldsbrott inträffat i stadsdelen vilket har väckt uppmärksamhet (Kamgren, 2022). Att stärka den kollektiva förmågan har internationellt visat sig kunna minska otrygghet och utsatthet för brott, och man tror att det även kan fungera i Sverige (Gerell et al. 2018). Men arbetet med att stärka kollektiv förmåga är relativt nytt i Sverige och det saknas fallstudier där man analyserar konkreta åtgärder. Enligt Novus (2022) är dessutom lag och ordning den näst viktigaste valfrågan för svenska folket 2022 och i många kommuner är trygghet högt på dagordningen, även i Stockholms stad.

Denna studie ämnar av dessa skäl att studera Farsta stadsdelsförvaltnings arbete med att tillämpa principer om kollektiv förmåga i trygghetsarbetet i Farsta strand för att undersöka hur teorin efterföljs och hur detta kan bidra till trygghetsarbetet i hela riket. Studiens funktion är därmed att vara en del av att undersöka hur arbetet med trygghet och brottsförebyggande åtgärder för att uppnå en hållbar stadsutveckling konkret ser ut i Sverige idag och hur det arbetet kan utvecklas.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur Farsta stadsdelsförvaltning tillämpar den kollektiva förmågans principer för att öka den upplevda tryggheten i Farsta strand.

1.2 Frågeställningar

- Hur tillämpar Farsta stadsdelsförvaltning principer om kollektiv förmåga i sitt arbete för att öka den upplevda tryggheten i Farsta strand samt vad kan andra kommuner dra för lärdomar av detta?
- Till vilken utsträckning överensstämmer principer om kollektiv förmåga med det lokala arbetet i Farsta strand?

1.3 Avgränsningar

Studien avgränsar sig till Farsta stadsdelsförvaltnings arbete enbart i stadsdelen Farsta strand. Rapporten kommer därmed inte inkludera närliggande stadsdelar såsom Fagersjö, Farsta eller Hökarängen. Den kommer inte heller studera hur andra offentliga organ arbetar med trygghet i stadsdelen, enbart de som stadsdelsförvaltningen samverkar med inom studiens syfte. Detta för att många åtgärder görs på olika nivåer vilket inte får rum i en rapport av denna karaktär.

Begreppen som studeras, trygghet, brott och kollektiv förmåga är i verkligheten mångfacetterade. Studien betraktar dock trygghetsskapande åtgärder utifrån kollektiv förmåga och exkluderar andra aspekter av trygghet och handlingsvägar för att uppnå det. Rapportens perspektiv är vinklat till hur trygghet och kollektiv förmåga bidrar till den sociala hållbarhetsaspekten av stadsutveckling.

2. Bakgrund

Stockholms stad är en kommun som består av 13 stadsdelsförvaltningar som är indelade i 132 stadsdelar. En sådan stadsdel är Farsta strand, som ingår i Farsta stadsdelsförvaltning, som även ansvarar för stadsdelarna Farsta, Hökarängen, Fagerjsö, Sköndal, Larsboda, Gubbängen, Svedmyra och Tallkrogen (Stockholms stad, 2022b). Stadsdelsförvaltningarna ansvarar för kommunal förskola, äldreomsorg, stöd och service till personer med funktionsnedsättning, skötsel av parker, socialpsykiatri, individ- och familjeomsorg, konsumentvägledning och fritids- och kulturverksamhet (Stockholms stad, 2020).

Studien har genomförts i samarbete med Farsta stadsdelsförvaltnings avdelning för stadsutveckling (hädanefter benämnt avdelningen) vars arbete med kollektiv förmåga är föremålet för studien. Avdelningens ansvarsområden är stadsmiljöfrågor, det lokala näringslivet, kultur- och föreningsliv, prevention och trygghetsfrågor, demokrati och dialog samt öppna fritidsverksamheter för barn, unga och seniorer (Ibid). Sammantaget benämner avdelningen arbetet med dessa områden som "*socialt värdeskapande stadsutveckling*" (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022a).

Kommunen har antagit ett mål att halvera otryggheten mellan 2020 och 2025, och skriver att *“Stockholm ska vara en trygg, säker och välskött stad att bo, vistas och verka i. Det är det övergripande målet för stadens samlade brottsförebyggande arbete och för trygghets- och säkerhetsarbetet i staden”* (Stockholms stad, 2022c). Avdelningen har arbetat med kollektiv förmåga för att uppnå trygghet redan innan 2020 men målet är relevant för deras fortsatta arbete.

Som tidigare nämnt fokuserar studien på stadsdelen Farsta strand, som inte är klassat som ett utsatt område enligt Polisen men anses vara en plats man behöver arbeta med avseende trygghet, utsatthet för brott och kollektiv förmåga. Det finns en viss överrepresentation av anmälda brott i stadsdelen, vilket brukar karakterisera utsatta områden annars. På senare år har människor i stadsdelen utsatts för bl.a. skottlossning och allmänfarlig ödeläggelse. Problemen är i huvudsak koncentrerade till områdena Brunskogsbacken och Ullerudsbacken där man även har märkt av låga nivåer av kollektiv förmåga, arbetet med att stärka den är därmed också koncentrerat dit (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b) (Kamgren, 2022).

3. Metod

För att utföra studien har en litteraturstudie, en dokumentstudie och intervjuer genomförts. Litteratur inom kollektiv förmåga och dess påverkan på trygghet har studerats för att efterforska teorin och hur den efterföljs i Farsta strand. Informationen användes för att förstå kollektiv förmåga och hur en kommun kan arbeta för att stärka den i ett område. Relevant litteratur har inhämtats genom sökmotorer i Diva-portalen, Swepub och Google samt genom samtal med handledare på KTH och Farsta stadsdelsförvaltning. Den efterforskning som inhämtats och är relevant för studien används i rapportens samtliga delar, men särskilt i avsnitt 4 och framåt.

För att studera hur avdelningen arbetar med kollektiv förmåga har en dokumentstudie genomförts av offentliga kommunala dokument, såsom underlagsrapporter och statistik. Informationen från dessa dokument har dels använts för att efterforska kollektiv förmåga, men även som del i fallstudien för att bedöma hur avdelningen arbetar i frågan. Till detta hörde även att utforska Stockholms stads hemsida och information som står på webbplatser. Ett kommunalt dokument som använts i en stor del av studien är underlagsrapporten för kollektiv förmåga i Stockholms stad (Gerell et al., 2018). Rapporten är heltäckande i ämnet, dess relevans och förekomst i kommunen samt samlar en stor variation av tidigare forskning. Den är vetenskapligt framtagen av forskare vid Malmö universitet som tidigare studerat kollektiv förmåga i Sverige, den förhåller sig sakligt till sina fynd och reserverar sig för sina brister. Sammantaget har det bedömts att underlagsrapporten är relevant och tillförlitlig nog för att vara en betydande källa i den här studien.

Två intervjuer har genomförts i fallstudien där sammanlagt två personer deltog, båda arbetar i den berörda avdelningen och har anonymiserats i denna rapport. Intervjuerna spelades in på en mobiltelefon och transkriberades sedan som stöd till studiens fortsatta arbete, därefter

raderades inspelningarna. Intervjufrågorna för den andra intervjun bifogas i Bilaga 1, den första intervjun var ett möte där trygghet och stadsutveckling i Farsta samt studiens utformning allmänt diskuterades. Syftet med intervjuerna var att få ut kompletterande information till kommunala dokument som klargör hur avdelningen praktiskt genomför arbetet med kollektiv förmåga och på vilket sätt de menar att arbetet bygger kollektiv förmåga. Detta för att förstå intentioner och mekanismer. Sedan har det ställts mot litteratur- och dokumentstudiens inhämtade teori i en resultatanalys för att klargöra hur avdelningens praktiska arbete med kollektiv förmåga ser ut och hur väl det stämmer överens med etablerad teori. Vidare användes intervjuerna tillsammans med resten av datan för att diskutera hur arbetet kan ge lärdomar till andra kommuners arbete med trygghet och kollektiv förmåga samt hur det kan utvecklas i den egna avdelningen.

En svaghet med metoden var att enbart två personer intervjuades, vilket kan ha varit bristfälligt och lett till viss icke-nyans i resultatanalysen. Anledningen till detta var primärt att andra aktörer som samarbetar med avdelningen inte hade möjlighet att delta i en intervju. För att utveckla studien och få ett mer omfattande underlag kunde fler personer i avdelningen ha intervjuats samt andra aktörer som samverkar med avdelningen i trygghetsarbetet, såsom polis, fältassistenter och trygghetsvärdar. Ett annat alternativ är att man kunde ha undersökt en annan stadsdel där kommunen arbetar med kollektiv förmåga för att få ett större perspektiv på hur arbetet med det kan tillämpas. Ett annat förslag som lyfts fram av granskare är att delta i ett samordningsmöte mellan dessa aktörer eller vid olika insatser för att samla information och utvärdera det praktiska arbetet.

4. Teori

4.1 Trygghet

Den definition av trygghet som närmast beskriver begreppets mångfacetterade natur enligt denna rapports sammanhang är Boverkets (2022) som lyder: *“Trygghet är den känsla som utlöses när en individ tolkar en fysisk miljöns utformning och användning genom att sinnesintryck kombineras med såväl egna erfarenheter, som med andra individers eller mediernas beskrivningar av risken för att utsättas för brott eller hotfulla situationer”*. Genom denna definition inkluderas oron att utsättas för brott, den fysiska miljöns intryck samt individens erfarenheter i stort. Därför utgår rapporten från denna definition.

4.2 Kollektiv förmåga

Brottslighet och upplevd otrygghet är fenomen som är ojämnt fördelade geografiskt i det svenska samhället. För att förstå skillnader mellan olika bostadsområden eller stadsdelar avseende dessa aspekter brukar *kollektiv förmåga* lyftas fram som en viktig parameter inom forskning. Kollektiv förmåga är en social process som beskriver förmågan som de boende i ett område har att gemensamt hantera problem som uppstår i närområdet. Begreppet innefattar

två dimensioner: nivån av sammanhållning och tillit till varandra som boende i ett område har samt förväntningar om att ingripa och verka för att uppnå gemensamma mål (Gerell et al., 2018).

Vidare beskriver Gerell et al. (2018) att ett sådant gemensamt mål exempelvis kan vara att uppnå en trygg, ordnad och våldsfri miljö genom att utöva informell social kontroll. Enligt Ceccato & Haining (2005) är viljan att agera mot brottslighet och otrygghet en viktig dimension av kollektiv förmåga och därmed kan det förekomma på platser där personliga band och sociala nätverk är svaga. Det kan här vara på sin plats att beskriva hur kollektiv förmåga som process skiljer sig från andra begrepp.

Till att börja med definierar Svenska akademiens ordbok sammanhållning som “*solidarisk gemenskap inom grupp; särskilt med syfte att stärka gruppen inför faror*” (Svenska akademien, 2021). Sammanhållning innebär alltså att det finns solidaritet för att skydda gruppen och sträva efter dess välbefinnande, och kan alltså finnas både hos en grupp med goda sociala relationer såväl som utan. Ceccato & Haining (2005) skriver att de definierande attributen för kollektiv förmåga är viljan att agera (informell social kontroll) *kombinerat* med tillit, solidaritet och gemensamma förväntningar. Denna sociala kontroll är just informell då den skiljer sig från polisiär och rättslig kontroll, och syftar istället till en grupps kapacitet att reglera dess medlemmar utifrån önskvärda principer och värderingar. Det handlar om att inse kollektiva mål snarare än att tvingas till ett visst beteende av institutioner. (Sampson et al., 1997).

Den teori som kollektiv förmåga har vuxit fram ur, *social desorganisationsteori*, definieras istället som oförmågan hos ett område att inse gemensamma värden eller bibehålla effektiv social kontroll, vilket påvisar en tydlig skillnad mellan denne och kollektiv förmåga. Det finns även en utökad version av social desorganisationssteori som tillägger att begreppet innefattar frånvaro av civilt engagemang samt brist på formell och informell offentlig kontroll. Ceccato & Haining (2005) pekar på vikten att särskilja detta från kollektiv förmåga och andra teorier/angreppssätt.

Socialt kapital definieras emellertid av civilt engagemang och hög social tillit och samarbete mellan invånare till gemensamt gagn. *Social sammanhållning* definieras som frånvaro av social disorganisation plus förekomst av socialt kapital samt höga nivåer av kollektiv förmåga (Ceccato & Haining, 2005).

Utifrån dessa premisser går det att urskilja ett antal kriterier som *tillsammans* utgör kollektiv förmåga i relation till otrygghet och brottslighet (Ceccato & Haining, 2005) (Sampson et al., 1997) (Gerell et al., 2018):

- Tillit till grannar.
- Gemensamma mål/uppfattningar/normer om att brott och otrygghet ska motverkas av de boende.

- Vilja att motverka brott och otrygghet samt förekomst av informell social kontroll.
- Förväntningar på varandra att ingripa mot brott och otrygghet eller sådant som kan leda till det.

Dessa kriterier är det teoretiska ramverket för kollektiv förmåga i denna studie och resultatanalysen kommer utgå från dem.

Det är just gruppens förmåga att motverka problem som genomsyrar kollektiv förmåga, det är alltså inte ett fenomen på individnivå. Kollektiv förmåga tros uppstå av att det finns just gemensamma intressen om trygghet och ingripande på ekologisk nivå (gruppnivå) som influerar individens agerande, såsom Bronfenbrenners teori om ekologiska system föreslår i bredare mening. Den teorin går ut på att hitta sätt att förklara människors relation till grupper och samhället i stort, och beskriver t.ex. hur barns utveckling stegvis påverkas av familj, skola, samhällsnormer och kultur (Bronfenbrenner, 1979). (Borttagen mening)

Sampson et al. (1997) betonar att tillit och solidaritet mellan grannar är avgörande då viljan att ingripa till stor del beror av de faktorerna. De skriver att det är osannolikt att en person ingriper i en grannskapskontext där regler och förhållningssätt är oklara mellan boende och där man fruktar eller misstror sin näste.

4.2.1 Exempel på samband och mekanismer

En studie som burit mycket vikt i diskursen kring kollektiv förmåga (och myntade begreppet) är den av Sampson et al. (1997) som fann att höga nivåer av kollektiv förmåga i ett område är negativt korrelerat med våld, även när man kontrollerar för egenskaper på individnivå och personers tidigare våldshistorik. Man fann också att utsatthetsfaktorers och omflyttningsgradens samband med våld i stort påverkades av kollektiv förmåga, alltså att de hade större inverkan på våld i områden med lägre kollektiv förmåga.

Gerell et al. (2018) fann liknande resultat i Stockholms stad, bostadsområden med lägre kollektiv förmåga tenderade att ha högre upplevd otrygghet och fler våldsbrott. De fann även ett samband mellan upplevd oordning och kollektiv förmåga, bostadsområden med lägre kollektiv förmåga tenderade att ha fler ordningsstörningar. Det finns även flera studier som kommit fram till att en hög nivå av kollektiv förmåga ofta är korrelerat med högre trygghet, men det är inte självklart i alla kontexter. Något som bekräftar i forskning är att ordningsstörningar har en destabiliserande effekt på ett område genom att de försvagar social kontroll och därmed leder till högre otrygghet och lägre kollektiv förmåga. Den försvagade sociala kontrollen ger dessutom upphov till ytterligare ordningsstörningar vilket skapar en nedåtgående spiral. Det finns dock fynd som tyder på att en ökad kollektiv förmåga kan öka tryggheten trots att det sker ordningsstörningar, individer kan alltså känna sig mer trygga om de har förtroende för sina grannar och vet att de skulle ingripa om det väl händer något. Ordningsstörningar kan vara t.ex våld, trakasserier, drogförsäljning, nedskräpning, graffiti och nedgångna eller övergivna byggnader.

Sampsons et al. (1997) studie om kollektiv förmåga fokuserade på informell social kontroll och effekten av de åtgärder som boende i ett visst område vidtar för att bibehålla allmän ordning. Exempel på detta är bevakning av lekande barn, vilja att ingripa för att motverka t.ex. skolkning och tonårshäng och sannolikhet att konfrontera personer som stör allmänna platser. Mekanismen bakom sådana ingripanden är kapaciteten hos boende att kontrollera sådana processer och tecken på gruppnivå som leder till social oordning, en kapacitet som influerar förutsättningarna för brott i ett område, och därmed tryggheten (Ibid).

Låg kollektiv förmåga förklaras i huvudsak av hög omflyttningsgrad, etnisk heterogenitet samt resursfördelning och segregation (socioekonomisk utsatthet). Ofta har områden med låg socioekonomisk status högre befolkningsomsättning relativt andra områden, människor flyttar oftare in och ut därifrån och detta påverkar sammanhållningen hos de boende eftersom sociala band tar tid att skapa. Omflyttningsgraden har därför en destabiliserande effekt på dessa områden som gör det svårare att utöva informell social kontroll. Ojämn resursfördelning och segregation bidrar till koncentrerings av utsatta grupper och intensifierar social isolering av låginkomsttagare, familjer med ensamstående föräldrar och minoriteter från resurser som bibehåller social kontroll. Det är även svårare att bygga sammanhållning när grannar pratar olika språk, har olika kulturer och allmänt har svårt att få vardagen ihop ekonomiskt och med trångboddhet. Segregationens exkludering, både ekonomiskt och etniskt, bidrar även till en känsla av maktlöshet hos de boende, samt skapar alienering och beroendeställning mot resten av samhället. Detta stjälper i sin tur kollektiv förmåga då det hindrar aktivt handlande, både mentalt genom maktlösheten och fysiskt genom resursbrist och upplevd dålig uppföljning av institutioner. Även när sociala band finns kan sådana områden därför ha låga nivåer av kollektiv förmåga då det saknas kollektivt ingripande (Sampson et al., 1997) (Gerell et al., 2018).

Detta tycks även ha vikt i Stockholms stads kontext då Gerell et al. (2018) också fann att de bostadsområden med låg kollektiv förmåga tenderade att ha färre invånare som bott mer än fem år i området, färre heltidsarbetande och färre personer med två svenskfödda föräldrar, vilket överensstämmer med Sampsons et al. (1997) studie.

Gerell et al. (2018) påpekar hur majoriteten inte äger sin bostad i områden med låg kollektiv förmåga, och resonerar kring att det möjligtvis är ett av skälen till att det inte uppstår samma engagemang för sin bostad och sitt område, att t.ex. ingripa för det allmännas bästa, som när man har investerat en stor summa pengar i bostaden. Forskarna tror även det kan vara kopplat till att man som ägare av en fastighet eller andel i en bostadsrättsförening har ett visst inflytande över bostadsområdets utveckling och utformning. En bostadsrättsförening kan också utöva kontroll då de har en uppsättning regler som kan leda till konsekvenser om man bryter mot dem.

Gerell et al. (2018) har tagit fram rekommendationer för att skapa stabila och trivsamma bostadsområden vilket de anser kan öka den kollektiva förmågan utifrån tidigare studier. En sådan rekommendation är att minska ordningsstörningar, speciellt i områden med hög

problemnivå bör insatser syfta till att återskapa grundläggande säkerhet och ordning. Detta för att skapa förutsättningar för människor att våga gå ut och mötas i sitt område, så de på sikt kan bygga solidaritet. Annars riskerar ordningsstörningar leda till att boende inte vågar gå ut i sitt område då vissa platser upplevs som osäkra, och inge en känsla av att ingen ingriper vilket minskar incitamenten hos de boende att ingripa, vilket minskar kollektiv förmåga. Detta har även visats experimentellt i deras studie och understryks också av Ceccato & Haining (2005). Här riktas rekommendationen alltså till de allra brottsutsatta områdena.

Vidare rekommenderas det att öka hyresgästers inflytande över sin bostad och sitt område genom t.ex. dialogmodeller för att bidra till högre boendestabilitet (att folk stannar kvar i sitt område), vilket är positivt korrelerat med kollektiv förmåga då det tros öka engagemanget för sitt närområde (och därmed viljan att ingripa mot ogynnsamma beteenden). För att öka sammanhållningen och skapa socialt kapital rekommenderar rapporten kommuner att skapa möjligheter för människor att träffas på platser de upplever som trygga, såsom föreningar, bibliotek, attraktiva lekparker och bänkar. Det anses vara viktigt att förse mötesplatser för olika åldrar och intressen, och utmaningen ligger i att skapa sammanhållning mellan människor och grupper som är olika avseende bakgrund, kultur och intressen. På sikt kan det generera starkare sammanhållning och kollektiv förmåga. För att få bättre genomslag och göra arbetet långsiktigt rekommenderas det att kommunen ger förutsättningar för och stöttar eldsjälarna som redan är engagerade i området, det gör att de kan fortsätta arbetet längre och djupare samt kan bidra till att fler boende engagerar sig. Men det handlar inte bara om att engagera de boende, utan att organisera fastighetsägare och alla andra som på något sätt agerar i ett bostadsområde genom att bedriva verksamhet eller äga en fastighet. Går de samman kan de bidra till en positiv utveckling för kollektiv förmåga då fler satsningar leder till högre förväntningar bland människor att ingripa för områdets bästa (Ibid).

Det betonas även i samma studie att kollektiv förmåga kan öka om kommunala förvaltningar gör målet till en del av den dagliga verksamheten. För att göra det rekommenderas att man ökar kunskap om kollektiv förmåga genom att utbilda både boende och de som arbetar med projekt i ett bostadsområde hur kollektiv förmåga fungerar, varför det är viktigt och hur de kan bidra till att öka den. Men de som arbetar med trygghet rekommenderas också att integrera målet att öka kollektiv förmåga i andra insatser där det primära syftet kanske är något annat, men som indirekt eller delvis bidrar till att stärka kollektiv förmåga. Ett exempel som lyfts är gårdsstädning, vars primära syfte är att städa gården men som kan skapa en mötesplats för de boende att träffas och diskutera, vilket som bekant kan bidra till att öka kollektiv förmåga. Samtidigt betonas det att forskningen överlag inte säkert kan säga exakt vilka praktiska aktiviteter som bygger kollektiv förmåga, hur processen exakt fungerar eller hur viktig den är, man vet bara att kollektiv förmåga spelar roll i ett områdes upplevda trygghet. Att anpassa åtgärder efter ett områdes behov och utmaningar benämns också som viktigt (Ibid).

Beck et al. (2012) rekommenderar inte bara att utbilda om kollektiv förmåga, utan också konkreta interventioner med syfte att öka personers förmåga att utöva informell social kontroll och även påverka normer. T.ex. kunde man minska sexualbrott på ett universitetsområde genom att ge studenter information om sexuella övergrepp och råd om hur de skulle kunna ingripa vid ett tillfälle de bevittnade, upplevde eller misstänkte övergrepp och på så sätt öka tryggheten. En liknande intervention gjordes i ett bostadsområde där man utbildade om områdesutveckling och insatser för att stötta boende att identifiera och etablera gemensamma positiva normer i området samt bygga förtroende grannar emellan. Där ingick även övningar för att ge invånarna verktygen att ingripa mot beteenden som strider mot dessa gemensamma normer på ett stöttande och respektfullt sätt. Detta visade sig sedan både öka benägenheten att ingripa och förbättrade attityden bland boende till ingripande, vilket bidrog till att bostadsområdet blev tryggare.

Något som också visats är att personer som har fler relationer till andra i sitt bostadsområde och upplever att grannar brukar göra tjänster åt varandra, besöka och rådgiva varandra är troligare att ha större vilja till informell social kontroll. Personer som bor vid platser som uppmuntrar social interaktion såsom föreningslokaler, fritidscenter, kyrkor och bibliotek uppgav sig oftare ha högre förväntningar på sina grannar att agera, enligt en studie från Australien. Detta föreslår att den fysiska miljön också har betydelse för den kollektiva förmågan. En annan studie från Colombia visade liknande samband, när man förbättrade belysningen, skapade nya mötesplatser och center för företagande och underhållning samt ökade polis närvaro och byggde nya skolor ökade den kollektiva förmågan och brotten minskade. Forskarna menade att den förbättrade miljön och nyinrättade institutioner bidrog till att invånarna interagerade mer och utvecklade sin kollektiva förmåga (Gerrell et al. 2018).

En mötesplats som i en studie visat sig kunna öka förtroende mellan grannar och viljan att ingripa i olika situationer är gemensamma odlingar. Här möttes i studien personer som annars inte interagerade med varandra men odlingsarbetet utvecklade gemensamma normer och informella överenskommelser. Forskare identifierade tre mekanismer med gemensamma odlingar som ökar kollektiv förmåga: frivilligheten bidrar till att skapa sociala relationer och stärka sociala normer, de som tar ledarskapsroll visar de andra praktiskt att man kan ha tillit till att ledare arbetar för att uppnå gemensamma mål och är villiga att agera för det gemensamma bästa vilket ger ringar på vattnet, och rekrytering av medlemmar vidgar de sociala nätverken ytterligare och sprider historier om betydelsen av engagemanget för de boende. Dessa mekanismer kan enligt forskare sannolikt appliceras på andra lokala verksamheter (Ibid).

Ett svenskt exempel på hur man kan öka kollektiv förmåga är trygghetsvandringar, där boende promenerar i området tillsammans med representanter från t.ex. kommunen, polisen och fastighetsägare och identifierar otrygga platser eller element. Mekanismen bakom detta är dels ökat inflytande över området men även tillfälle att nätverka med grannar och diskutera hur man vill att gemensamma normer och förväntningar ska förekomma samt hur problem i

området ska hanteras. En annan aktivitet för att öka kollektiv förmåga som ger tillfälle för liknande mekanismer är konceptet Homepartys som startade i ett bostadsområde i Malmö. Homepartys är samtalskvällar som anordnas av kvinnor i området som bjuder in vänner och bekanta för att nätverka, samt representanter från kommun, polis och räddningstjänst. Det är ett tillfälle att som sagt diskutera området, men även ställa frågor och berätta om sina erfarenheter för myndigheter vilket ger en känsla av att ha blivit hörd. Detta kan leda till ökat förtroende för och bättre kunskap om myndigheternas arbete vilket kan stärka förmågan och benägenheten att ingripa. Initiativet har även potential att utvecklas till något som boende själva driver vilket stärker kollektiv förmåga ytterligare. Det har föreslagits att kvinnor spelar en viktig roll i bärandet, överförandet och förändringen av normer avseende insatser mot brott och hållbar utveckling, vilket gör konceptet än mer relevant för kollektiv förmåga (Ibid).

Ett uttryck för kollektiv förmåga där de boende själva kommit till punkten då de skapar egna nätverk och insatser på egen hand är olika boendenätverk för urban gemenskap, såsom Gatukraft Lindängen i Malmö. Där gick boende i ett av Polisen klassat särskilt utsatt område ihop i spontana möten och diskussioner för att lyfta och påverka bilden av området. Så småningom uppstod ur mötena ett nätverk som arbetar med att åstadkomma förändring i området avseende de nämnda aspekterna. Nätverket försöker skapa möten och öka tryggheten genom t.ex. gatufester och workshops i det offentliga rummet. De försöker också påverka kommunens arbete med den fysiska miljön och genomför en rad insatser som tillsammans verkar tyda på förekomst av kollektiv förmåga i området. Insatserna kan även bidra till att kontinuerligt stärka den kollektiva förmågan vidare (Gerell et al., 2018). Gatukraft Lindängen uppstod självmant men är ett exempel på vad kommunala insatser potentiellt kan leda till om de lyckas "aktivera" den kollektiva förmågan genom lokala insatser.

4.3 Socialt kapital och kollektiv förmåga

Socialt kapital är ett vanligt förekommande begrepp i studier om brott, otrygghet och diskussioner om hållbar stadsutveckling i stort. Man brukar tala om det sammanbindande och det överbyggande sociala kapitalet, där det förstnämnda avser band inom ett mindre nätverk av människor som delar någon gemensam identitet såsom en förening, församling eller släkt/nära vänner. Det överbyggande sociala kapitalet avser de band mellan individer från olika nätverk, som ofta är svagare och det som behöver förbättras i samband med kollektiv förmåga (Putnam, 2000). Ett exempel på socialt kapital som lyfts i litteraturen är en enkel analogi: en person behöver ett bord till en fest, hen kan köpa ett bord, bygga det om den har tillräckligt med förmåga och resurser eller slutligen låna bordet från någon annan, t.ex. en granne givet tillräckligt socialt kapital (Gerell et al., 2018).

Trots att man bör skilja på socialt kapital och kollektiv förmåga finns det forskare som anser att kollektiv förmåga är en form eller dimension av socialt kapital, troligen den dimension som har störst betydelse för otrygghet. Detta för att sociala band i viss mån krävs för att ha kollektiv förmåga, men det har ensamt inte någon effekt på otrygghet och brottslighet, utan

det krävs vilja, förväntningar och förmåga till ingripande också. Men att bygga socialt kapital kan alltså vara en del av att bygga kollektiv förmåga. Det finns flera studier som visar att socialt kapital är korrelerat med trygghet och att områden med hög grad av sammanhållning och tillit mellan boende ofta har lägre oro för brott (Ibid).

I en studie betraktade man socialt kapital i fyra dimensioner: sociala nätverk, kollektiv förmåga, organisering samt normer. Nätverksdimensionen är de kontakter som finns i ett bostadsområde, som familj eller vänner. Organisering syftar till den institutionaliserade formen av nätverk såsom föreningar eller liknande sammanslutningar som kan få betydelse i ett område. Exempelvis kan en lokal hyresgästförening påverka myndigheter, generellt kan organisering också öka kunskapsspridning och social kontroll. En form av detta är grannsamverkan, som är korrelerat med ökad trygghet. Normer är den dimension som förklarar hur man betraktar lagar och samhällliga normer i ett bostadsområde, vilket har stor betydelse för attityden mot brott och ordningsstörningar. Denna studie fann också att även fast den kollektiva förmågan generellt var högre i rikare områden, var den också högre i mindre rika områden som hade högre nivå av organisering. Därmed kunde forskarna dra slutsatsen att institutionaliseringen av sociala nätverk till organisationer kan bidra till starkare upplevelser av gemensamma förväntningar om att sträva efter områdets bästa (Ibid).

5. Fallbeskrivning och analys

Fallstudien har genomförts genom dokumentstudier och intervjuer (se metod) som tillsammans i detta avsnitt utgör fallbeskrivningen eller resultatet, och är en redogörelse för avdelningens arbete med kollektiv förmåga i Farsta strand (specifikt Brunskogsbacken och Ullerudsbacken). Genomgående i avsnittet görs en analys av fallstudiens resultat.

Farsta strand är beläget i Söderort i Stockholms stads kommun och hade den 31 december 2021 5493 invånare (Stockholms stad, 2022b). Det är stadsdelsförvaltningens avdelning för stadsutveckling som ansvarar för trygghetsfrågor i Farsta strand. Den mark som avdelningen har rådighet över är i princip parkmark och gångvägar. På dessa områden ansvarar de för drift och underhåll, vilket är en betydande del av trygghetsarbetet eftersom områdenas skick och t.ex. belysning påverkar just den upplevda tryggheten hos människor. Där spelar felanmälningar en viktig roll, men det har på senare tid även anordnats rundvandringar av olika slag för att bl.a. upptäcka vad som kan behöva rustas upp som faller inom avdelningens ansvarsområden (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022a).

Avdelningen jobbar också med trygghetsinvesteringar, som är medel de kan söka från stadsledningskontoret för att genomföra större satsningar för trygghet. Genom hela trygghetsarbetet, som består av en rad åtgärder, arbetar avdelningen mycket med samverkan för att uppnå trygghet i sina stadsdelar, med aktörer såsom polisen, fältassistenter och socialförvaltningen. Ett av angreppssätten som används för att uppnå just trygghet och socialt värdeskapande stadsutveckling i Farsta strand är kollektiv förmåga (Ibid).

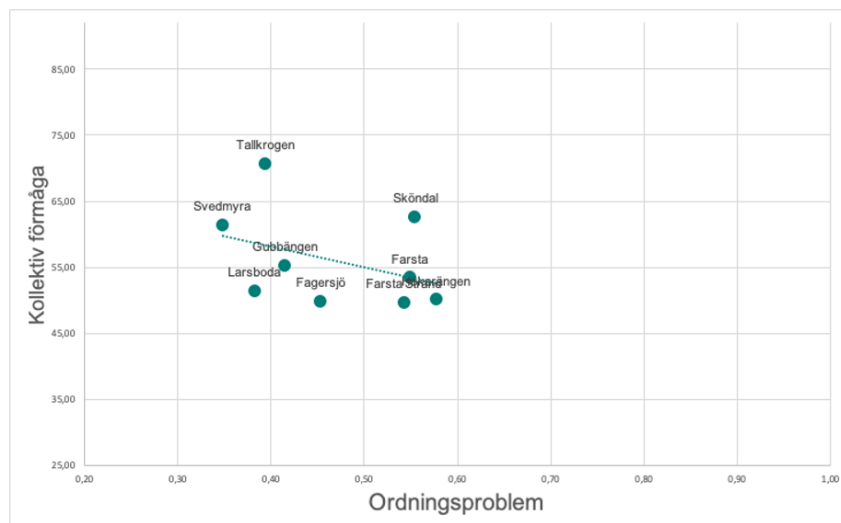
5.1 Utgångspunkter och fokus

Stockholms stads kommun har genomfört trygghetsmätningar år 2008, 2011, 2014, 2017 och 2020 genom att skicka ut enkäter för medborgare att svara på. Frågorna rörde upplevd trygghet och oro, utsatthet för brott samt kollektiv förmåga. Som det berättades om i rapportens inledning har otryggheten ökat i Stockholms stad, i synnerhet för socioekonomiskt utsatta grupper.

I Farsta strand svarade 12% att de har varit oroliga för att utsättas för brott de senaste 12 månaderna antingen varje dag eller någon gång i veckan i stadens trygghetsmätning 2020, jämfört med 9% för hela staden. Denna parameter användes främst för att mäta trygghet, och föreslår att något fler människor känner sig otrygga i Farsta strand jämfört med snittet för staden (Stockholms stad, 2022b). Avdelningen menar själva att sammantaget ska Farsta strand betraktas som nära snittet i områdesstatistik, men har något fler anmälda brott, högre ohälsotal och lägre inkomster/socioekonomisk status relativt stadens snitt. Därtill säger sig avdelningen veta att det finns ett mörkertal av brott som inte polisanmäls, dels till följd av att brott till en viss grad har normaliserats i stadsdelen. Genom främst samtal med boende har avdelningen lagt märke till att den kollektiva förmågan behöver stärkas i Farsta strand, i synnerhet i Brunskogsbacken och Ullerudsbacken då det råder brist på förtroende och tillit samt anmälningsbenägenhet till Polisen, Socialtjänsten och felanmälningar till kommun och fastighetsägare. Avdelningen exemplifierar bristen på sammanhållning med grannar som bott nära varandra i flera decennier men som aldrig hälsat på varandra (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Det finns även statistik på den kollektiva förmågan för hela Farsta strand från Trygghetsmätningen, där det syns att stadsdelen hade den lägsta uppmätta kollektiva förmågan av alla stadsdelar inom Farsta stadsdelsförvaltnings ansvarsområde (se figur 1). Det är tyvärr inte möjligt att avläsa exakta siffror i figuren. Kollektiv förmåga mättes genom att respondenten angav huruvida den instämmer eller inte kring tillit i sitt område samt om det är sannolikt eller inte att grannar kommer utöva informell social kontroll i området (Gerell et al., 2018).

Figur 1

Förhållande mellan ordningsproblem i lokalområdet och kollektiv förmåga i stadsdelarna inom Farsta stadsdelsförvaltning (Stockholms stad, 2022b). Punkten till höger om Fagersjö representerar Farsta strand.

Som en del i arbetet med att öka tryggheten i stadsdelen arbetar avdelningen med anledning av ovan nämnda realiteter med att försöka stärka den kollektiva förmågan, både i specifika insatser där det är det primära syftet och som delmål i andra insatser, något som även rekommenderas av teorin. Följande sådana aktiviteter som genomförs i Farsta strand har i denna studie identifierats innehålla principer om kollektiv förmåga: Dialogträffar, Kulturprogram, Tillsammansdagarna, Föräldraskapsstödet, Fältassistenter, Farstalyftet, Våga anmäla, våga vittna och Helgsamverkan. Dessa redogörs och analyseras i detalj i nästa delavsnitt.

Avdelningens generella angreppssätt för att öka kollektiv förmåga är att öka det överbryggande sociala kapitalet och öka kunskapen och förtroendet för samhällsinstitutioner. De vill skapa incitament och förutsättningar så att boende som annars inte har med varandra att göra ska känna förtroende och tillit för varandra. Förhoppningen är då att de kan erbjuda varandra stöd om det behövs genom att ingripa, polisanmäla, orosanmäla till Socialtjänsten eller felanmäla andra brister. Teorin påpekar att sociala band och tillit ensamt inte utgör kollektiv förmåga, men kan vara en del av arbetet för att öka den. Men det är viljan och förväntningarna att ingripa som avgör. Avdelningen verkar i sitt arbete dock vara medvetna om detta, då de betonar vikten i att de som representanter för kommunen syns tillsammans med polis, fastighetsägare och trygghetsvärdar och arbetar relationsskapande. Detta för att minska tröskeln till att anmäla och öka kunskapen om vem de boende ska vända sig till, avdelningen tror också att om institutionerna skapar en viss relation med de boende kommer deras anmälningsbenägenhet att öka (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b). Visserligen inriktar sig också rekommendationerna i teorin i huvudsak mot den sociala dimensionen av kollektiv förmåga, men stadsdelsförvaltningens arbete har riktade insatser mot båda dimensionerna.

5.2 Insatser i Farsta strand med aspekter av kollektiv förmåga

5.2.1 Dialogträffar

Vid en intervju med avdelningen (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b) berättade en av medarbetarna om tre tillfällen av öppna dialogträffar i Farsta strand där syftet var att stärka kollektiv förmåga. Man inkluderade trygghetsvärdar, fältassistenter, Familjebostäder (fastighetsägaren) och polis för att skapa tillfälle för de boende att prata med aktörerna om sina upplevelser och tyckanden, men även rena samtal för att bygga förtroende sinsemellan. Här betonas det att kommunikationen inte är ensidig, som en föreläsning av institutionerna, utan faktiskt är en stimulerande konversation. Detta kan liknas vid Homepartys som Gerell et al. (2018) skriver om där boende fått förutsättningar att öka sitt förtroende för institutionerna genom att de får träffa dem och känna sig hörda. Detta är en mekanism i ökandet av vilja och förväntningar att ingripa och därmed en mekanism för ökad kollektiv förmåga och trygghet. Något annat som Gerell et al. påpekar är att mötesplatser bör vara inkluderande, vilket avdelningen försökt uppnå genom att grilla mat och ordna en barnshow vid träffarna. På det sättet kunde barnfamiljer få tid att delta då middag serverades, och föräldrarna fick tillfälle att faktiskt samtala med grannar och institutionerna då barnen uppehölls av barnshowen.

Skillnaden mellan avdelningens dialogträffar och Homepartys är att de senare arrangerades av de boende själva, och det är något liknande som avdelningen också vill uppnå. De berättar att dialogträffarna bör ske kontinuerligt för att bygga sammanhållning men att de ska vara en gnista för att få andra saker i rullning, som till exempel att de boende bildar en förening eller andra former av grannsamverkan, att de umgås mer i lekparken eller att fler engagerar sig i den lokala hyresgästföreningen så de kan anordna fler aktiviteter som kan öka den kollektiva förmågan och tryggheten. Detta tillhör den dimensionen av socialt kapital som i teorin benämns organisering, där man har sett att institutionaliseringen av sociala nätverk kan öka förväntningar om ingripande och därmed den kollektiva förmågan. Men avdelningen strävar inte bara efter officiella organisationer, utan ser lika gärna andra former av överbryggande umgänge som fördelaktigt, vilket tyder på att arbetet inriktar sig mot att skapa sammanhållning och förtroende mellan boende överlag och inte bara på specifika sätt. Det kan även verka positivt för boende att komma på kreativa lösningar på egen hand.

Målet med dialogträffarna var att få de boende att samtala mer med varandra, hälsa på varandra och öka deras kännedom om vem de bor granne med (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b). Förhoppningen är att detta ska leda till att de diskuterar vad som inte är bra i området och tillsammans felanmäler, polisanmäler eller orosanmäler när de upptäcker avvikelser. Avdelningen ämnar med träffarna att bryta de sociala barriärerna som finns för att de ska felanmäla fel i byggnaden och utemiljön, polisanmäla avvikelser och brott och orosanmäla om de ser barn som far illa. De vill alltså att de boende ska inse kollektiva mål och normer, som Sampson et al. (1997) beskriver, vilket kan leda till mer informell social kontroll eftersom man då blir mån om att normerna ska vara verklighet. Att diskutera med andra och

klargöra att man bör ingripa ökar också förväntningarna på varandra att ingripa mot det man anser gör området otryggt. Benägenheten att anmäla ökar om man vet att andra också gör det, men minskar om man upplever motsatsen. På det sättet bygger man kollektiv förmåga enligt punkterna i avsnitt 4.2: tillit, gemensamma normer, vilja att motverka brott och otrygghet genom informell social kontroll samt förväntningar på varandra att göra det.

Avelningen berättar att till skillnad från områden där man ingriper så fort man ser något avvikande, finns en mentalitet i Farsta strand där man hellre undviker att ingripa då man inte vill "lägga sig i". Dels beror det på att det finns stigma kring att anmäla som gör att man kan bli utpekad eller svartmålad, men även att man inte har resurserna eller kunskaperna till att ingripa. Det är just därför avdelningen syftar till att öka förtroende för institutionerna och uppmuntra till samtal och organisering bland boende, eftersom det teoretiskt har visat sig kunna påverka boende att inse att det krävs åtgärder på kollektiv nivå och att problemen angår alla som verkar i ett bostadsområde (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Avdelningen menar att kollektiv förmåga inte kan byggas åt de boende, dels med hänvisning till att det måste komma från de boende själva och dels med hänvisning till avdelningens begränsade ansvarsområden. Exempelvis påpekar de att polisens andel uppklarade brott påverkar anmälningsbenägenheten, något som är bortom avdelningens kontroll. Därför fokuserar de på att skapa förutsättningar för att den kollektiva förmågan ska uppstå och stärkas, vilket påminner om det Gerell et al. (2018) skriver om att "aktivera" kollektiv förmåga genom kommunala insatser som förhoppningsvis ska leda till att de boende organiserar sig mer på egen hand och bygger vidare sin egna kollektiva förmåga. En medarbetare kallade det för "hjälp till självhjälp" (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Arbetet bygger också mycket på uppföljning från institutionernas sida, det vill säga att när förtroendet väl fått gro, måste det också ske resultat som ger ringar på vattnet. Detta för att om boende väl ser att deras ingripande gör skillnad kan det inspirera fler att delta i informell social kontroll och bilda förtroende för sina grannar och myndigheter. Då skapar man en process med kollektiv förmåga som en uppåtgående spiral, där den stärks ytterligare av att det sker ett samspel mellan boende och myndigheter och boende sinsemellan. Avdelningen menar att det i vissa enstaka fall kan ta lång tid för felanmälningar att åtgärdas på grund av att ärenden måste gå genom många instanser i kommunen vilket är något som boende upplever som byråkrati och att deras insatser inte hjälper. Men överlag är de noga med uppföljning av anmälningar för att utvecklingen inte ska stanna av eller gå bakåt, avdelningen säger att de vill undvika en nedåtgående spiral, så kallad "spiral av förfall". Detta visar att avdelningen också är måna av att integrera arbetet med kollektiv förmåga i sitt övriga arbete och att upprätthålla processen genom att agera efter förtroendet de har fått (Ibid).

Spiral av förfall relaterat till kollektiv förmåga kan te sig på följande vis. Eftersom det sker ordningsstörningar som orsakar otrygghet väljer de som har resurser att flytta, vilket skapar instabilitet i befolkningen och mindre förtroende inom den då sociala band tar tid att skapa (se avsnitt 4.2.1) och den kollektiva förmågan sjunker. De som bor kvar i området vistas mindre

på de otrygga platserna och den informella sociala kontrollen minskar, vilket ger möjligheter till fler ordningsstörningar och kriminella strukturer som fördjupar sig, vilket minskar tryggheten och kollektiva förmågan ytterligare i en spiral av förfall (Gerell et al., 2018). Att ge grannar förutsättningar att skapa förtroende trots otrygga omständigheter är då en väg ur denna spiral, vilket avdelningen tycks ha erinrat.

Mötesträffar med boende av denna karaktär är ett typexempel som man ser i teorin i både exempel från Beck et al. (2012) om utbildning av områdesutveckling och Gerell et al. (2018) om mötesplatser. Det framgår inte om avdelningen även tagit tillfället med dialogträffarna att utbilda de boende om kollektiv förmåga, varför det behövs och hur man praktiserar den, vilket framgick i teorin som en rekommendation. Denna brist på förankring av begreppet kollektiv förmåga och dess process kan förorsaka att effekterna rörande trygghet blir svagare och kortvariga. Detta eftersom det stärker viljan att ingripa om de boende också förstår att det är avgörande, och att de genom att öka sin kollektiva förmåga bygger upp en social struktur som kommer gynna alla i området nu och i framtiden genom fenomenets möjliga inverkan på barn.

Avdelningen vill dock med dialogträffarna undvika att "föreläsa" vilket sannolikt är varför de uteslutit aspekten om att utbilda boende om kollektiv förmåga. Det skulle därför kunna vara en broschyr man delar ut, innehållande små faktarutor och konkreta tips för ingripande på ett konstruktivt sätt, likt det Beck et al. (2012) beskriver om hur interventioner kunde stärka kollektiv förmåga. Därtill kan man anordna separata dialogträffar av mer informerande karaktär som syftar till att öka medvetenhet och kunskap om kollektiv förmåga.

5.2.2 Kulturprogram

Detta är en kategori med bred variation av aktiviteter, allt från Hökarängens dag som är ett kulturevenemang till sommarlovsprogram, sportlovsprogram och höstlovsprogram. Det inkluderar konserter, kurser, olika litteraturevenemang, fritidsaktiviteter för barn och liknande. Dessa är kultursatsningar och ingår inte uttryckligen i förvaltningens trygghetsarbete men avdelningen ser trygghet och stärkt kollektiv förmåga som bieffekter av programmen. Hökarängens dag är en festival med konserter och aktiviteter för barn och vuxna. Avdelningen tar just det som ett exempel på ett evenemang som lockar "alla möjliga sorters människor" som de uttryckte det och menar att det bidrar till att öka det överbryggande sociala kapitalet för att det uppmuntrar möten mellan människor från olika nätverk (Farsta stadsdelsförvaltning, 2019) (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b) (Farsta stadsdelsförvaltning et al., 2022).

Vidare påpekar avdelningen att det behöver finnas element som uppmuntrar till nätverkande eftersom en del människor kanske inte är lika benägna till det, och exemplifierar med att man kan ha aktiviteter där man blandar lag eller grupper såsom att få folk att måla tillsammans på en målarworkshop. Detta för att påverka människor att ta steget till att hälsa och lära känna varandra (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Kulturrevenemangen är alltså aktiviteter som kan bidra till socialt nätverkande för boende i Farsta strand eftersom de kanske deltar i dessa, men relationen till kollektiv förmåga som teori är troligen svag när man ser till stora kulturrevenemang som samlar människor från olika stadsdelar. Även mindre evenemang som inte huvudsakligen samlar boende från samma bostadsområde är tveksamt om de bidrar till kollektiv förmåga även om de bidrar till sammanhållning och tillhörande i ett större perspektiv, eftersom viss forskning (Gerell et al., 2018) föreslår att just kollektiv förmåga är ett småskaligt fenomen. Kulturprogrammen kan dock vara en av många insatser som kan bidra till att stärka kollektiv förmåga indirekt genom att det skapar tillfällen för möten, och kan få större potential om man till exempel även uppmuntrar och engagerar just utsatta bostadsområden att delta i större grupper.

Ett möjligt tillvägagångssätt för att inkludera utsatta bostadsområden med låg kollektiv förmåga i evenemang av detta slag kan exempelvis vara att locka med olika incitament såsom flerspråkiga aktiviteter eller olika kulturella mat- och musikupplevelser, eftersom dessa områden tenderar att vara etniskt heterogena. Det skulle även kunna göras genom att bjuda in artister eller kända profiler som identifierar sig med förorten på olika sätt, såsom rappare, aktivister eller influencers. Då skapas bättre förutsättningar för en inkluderande miljö där stimulerande möten också kan inträffa för att öka sammanhållningen mellan boende.

5.2.3 Helgsamverkan

Helgsamverkan är namnet på den grupp som främst handlar brottsförebyggande och trygghetsskapande i stadsdelen på helger. Den är alltså inte uttryckligen ämnad att stärka kollektiv förmåga, men kan göra det indirekt. Samarbetet går ut på att olika aktörer träffas varje fredag kväll och informerar varandra om vad som kan förväntas i helgen. Det är aktörer som polis, trygghetsvårdare, fältassistenter, fritidspersonal, nattvandrare och ordningsvakter. Syftet är att samordna resurser och ge goda förutsättningar för samverkan genom att informera varandra om vilka platser som behöver extra uppmärksamhet, de kan exempelvis belysa något de hört ska hända på en viss plats där det kan behövas vakande ögon. Sedan håller de kontakt via telefon för att löpande kunna agera hastigt och hantera ordningsstörningar eller andra problem som uppstår under helgen. Om någon av aktörerna upptäcker något kan de snabbt kalla på lokala resurser, vilket effektiviserar arbetet och underlättar den uppsökande aspekten med trygghetsarbete. Aktörerna har en WhatsApp-gruppchatt där de till exempel kan skriva att det är ungdomar som hänger på en viss plats, och då kan fältassistenter (som jobbar med barn och ungdomar under 18 år) åka dit och vara där det finns folk (Stockholms stad, 2022a) (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022a).

Enligt teorin (se avsnitt 4.2.1) framgår det att ordningsstörningar “skrämmar bort” individer från allmänna platser som uppfattas som otrygga vilket minskar informell social kontroll och därmed kollektiv förmåga. För att facilitera omständigheter där kollektiv förmåga kan stärkas och där social kontroll kan utövas säkert och tryggt krävs brottsbekämpning, vilket Helgsamverkan aktivt arbetar med. Farsta strand har inte stora problem med osäkerhet men

det går ändå att betrakta Helgsamverkan som ett aktivt arbete från avdelningens sida för att skapa förutsättningar för informell social kontroll och därmed kollektiv förmåga. Denna form av samverkan mellan vakande aktörer kan vara betydande för att skapa förutsättningar för social kontroll i andra områden i landet där dessa aktörer har mindre resurser och där ordningsstörningar gjort att ingen vågar sig ut såsom det nämns i teorin.

Det skulle även gå att utveckla arbetet vidare genom att tillägga en grupp/sida på till exempel Facebook eller Instagram där man även öppnar för invånare att tipsa och stötta ingripande. Det skulle säkerligen krävas någon tjänstgörande till som håller reda i gruppen/sidan men skulle kunna effektivisera arbetet ytterligare. Den personen kan också ta kontakt med vardera aktör som behövs i varje enskild situation. Lyckas man hålla en tät kontakt skapas också relationer till och förtroende för institutionerna och de boende ser hur andra grannar vill ingripa vilket ökar deras egna förväntningar och benägenhet att ingripa. Då har man också givit ett relativt enkelt sätt att ingripa som de flesta idag är familjära med, och kan öka benägenheten att ingripa mot sådant som man inte uppfattar som akut och kräver att man larmar SOS.

5.2.4 Föräldraskapsstöd

Föräldraskapsstödet är en insats i form av utbildningar som anordnas för föräldrar i hela Farsta stadsdelsområde. Det finns två utbildningar att välja på, ABC (Alla barn i centrum) och Komet (Kommunikationsmetod). Den förstnämnda består av fyra träffar i grupp som leds av utbildade ledare där kursen följer olika teman. Komet är längre och består av tio gruppträffar samt en individuell träff, kursen hjälper föräldrar kommunicera både på ett bättre sätt och för att undvika konflikter. Komet riktar sig till vårdnadshavare för yngre barn (3-11 år) medan ABC riktar sig till alla vårdnadshavare med barn mellan 3-18 år (Stockholms stad, 2022a).

Stödets syfte är att stärka band mellan barn och föräldrar då man menar att det är den bästa grunden för att växa upp till en trygg och självständig individ. Avdelningen tror stödet kan ha indirekta effekter för kollektiv förmåga men att det främst stöttar det sammanbindande sociala kapitalet och inte det överbryggande, som är närmare relaterat till kollektiv förmåga. Stödet handlar om att föräldrar ska få verktyg och metoder för att kunna uppfostra sina barn på ett bra och konstruktivt sätt (Stockholms stad, 2022a) (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Att stötta föräldrar genom utbildningar kan vara ett sätt för föräldrarna att mötas och diskutera sina områden, särskilt i relation till barnen och hur man upplever otrygghet som förälder. Det utgör tillfälle för föräldrarna att sätta gemensamma normer samt stärka förtroendet för och öka förväntningarna på varandra att de kommer ingripa i situationer för att motverka att varandras barn far illa. På det sättet kan kollektiv förmåga stärkas utifrån båda dess dimensioner och därmed kan tryggheten öka. Själva utbildningarna ger verktyg för att kommunicera konstruktivt och hantera olika situationer med barn, vilka kan användas i ingripandesituationer både allmänt relaterat till ordningsstörningar och rörande andras barn.

Sampson et al. (1997) exemplifierar som bekant informell social kontroll med övervakning av lekande barn. Men även ingripandet mot ens egna barn kan ses som en vilja att ingripa i bostadsområdet, om det är kombinerat med förväntningar på andra att göra detsamma. Utbildningen upplyser även föräldrarna om olika företeelser i barnutveckling och vad det kan få för konsekvenser, vilket kan motivera dem att också agera för trygghet generellt.

Även denna aktivitet riskerar att få brist på inkludering från Farsta strand eftersom den inte är riktad dit specifikt. Man skulle kunna starta undergrupper av föräldrar där bara deltagarna från Farsta strand deltar och både får utbildning men också möjlighet till diskussioner och nätverkande. Då kan förutsättningarna för mekanismerna som stärker kollektiv förmåga öka och det kan även göra fler i stadsdelen upplysta om stödet och intresserade av att delta.

Det är inte heller utbildningarnas primära syfte att undervisa om ingripande, och det är därmed inte säkert att dessa mekanismer uppstår vid undervisningen och efteråt. Det skulle därför kunna införas en tredje utbildning som behandlar föräldraskap i en grannskapskontext och relaterar undervisningen till trygghet, rekrytering av unga till kriminalitet och kollektiv förmåga. Som tidigare nämnt bör utbildning om kollektiv förmåga ske, men att rikta särskilda insatser mot föräldrar kan vara fördelaktigt i dagens Stockholm där unga rekryteras till kriminalitet i allvarlig nivå (Polisen, 2021).

5.2.5 Fältassistenterna

Fältassistenter arbetar uppsökande med ungdomar mellan 11 och 18 år för att förebygga med tidiga insatser för de som har olika svårigheter. Det kan till exempel vara att fånga upp, stötta och föra vidare i fall av alkohol- och drogkonsumtion, psykisk ohälsa, kriminalitet, våld eller mobbning. De arbetar i "fält", det vill säga i parker, centrum, skolor och fritidsgårdar, alltså där ungdomar finns både dagtid och kvällstid för att skapa relationer med ungdomarna, och samarbetar med skolorna, fritidsgårdarna, myndigheter, föräldrar och andra vuxna som arbetar med ungdomar. Relationerna till ungdomarna ska bygga på frivillighet och respekt för deras integritet. Fältassistenterna utför förebyggande arbete genom olika aktiviteter och föreläsningar eller enskilda samtal och gruppverksamheter.

Fältassistenterna utövar delvis informell social kontroll och bygger relationer då de är ute och rör på sig med fokus på platser där ungdomarna är (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b). Deras sociala nätverkande bygger mest på att vara trygga för unga att prata med, men de kan även vara en tillgång för ungdomar att lära sig var man kan vända sig till och hur man kan ingripa för olika ändamål för sin egna skull och andras. Det kan öka benägenheten att polisanmäla och orosanmäla generellt och bygger förtroende för institutioner. Fältassistenter har också möjligheten att bli kända ansikten i stadsdelen som knyter band mellan olika grupper av ungdomar. Att skapa sammanhållning och förväntningar på andra att ingripa hos unga ger även insatsen för att stärka kollektiv förmåga långsiktighet och är en del av att etablera de

samhällsnormer som i teorin nämndes kan påverka människor på ekologisk nivå och påverka barns utveckling.

5.2.6 Farstalyftet

Farstalyftet är en särskild insats för Farsta strand som funnits sedan 2018 där stora delar handlar om att stärka kollektiv förmåga samt skapa tillit och förtroende för samhällsinstitutioner. Det är ett samarbete mellan stadsdelsförvaltningen, Familjebostäder och Stiftelsen "På rätt väg" och utförs genom att inrätta patrullerande trygghetsvårdare på obekvämt arbetstid i offentliga och semioffentliga utrymmen. Offentliga utrymmen är exempelvis parker, gator och torg medan semioffentliga utrymmen är trappuppgångar, källare, portar och cykelförråd. De arbetar alltså relationsskapande riktat till unga vuxna mellan 18 och 29 år som är i riskzonen för "normbrytande" beteende och är ute onsdagar och torsdagar 18:00-22:00 och fredagar och lördagar 18:00-00:00. Men trygghetsvårdarna är också tänkta att vara ett stöd i stunden för att till exempel stötta oroliga/otrygga, polisanmäla misstänkta brott och felanmäla brister i den fysiska miljön. Det ingår även att de ska vägleda unga som har vissa behov till stadens övriga funktioner, studier, sociala insatsgruppen (som är ett avhopparstöd för kriminella) och arbetsförmedling (Stockholms stad, 2022a) (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Trygghetsvårdarna agerar alltså som kapabla väktare, vilket i korthet är ett namn inom teorin på människor som har möjlighet att bevaka, finnas på eller bara ha översyn över en plats och kunna ingripa om det sker ordningsstörningar. De utövar alltså informell social kontroll (Urban utveckling, u.å.). Alla människor kan agera som kapabla väktare, och det är de boende som ska göra det för att stärka sin kollektiva förmåga. Trygghetsvårdarna är tänkta att göra denna sociala kontroll mer lätthanterlig, de boende ska känna att det finns stöd och hjälp i att ingripa vilket kan göra dem mer benägna att själva vilja ingripa, speciellt då man även kan tillkalla trygghetsvårdarna till en plats om man uppfattar den som otrygg. Det ökar också förväntningar på varandra att man ska ingripa, och trygghetsvårdarna blir då liksom ett komplement till bostadsområdets vakande ögon trots att de själva inte bor där (Ibid).

Stadsdelsförvaltningen har gett ut trygghetsvårdarnas mobilnummer offentligt så att boende kan tillkalla dem om de till exempel inte vågar gå hem själva på kvällen eller känner att en viss plats är otrygg. Trygghetsvårdarna kan då följa med personen hem eller åka till platsen som upplevs vara otrygg och prata med de unga vuxna som kanske umgås där. Avdelningen berättar att det oftast har gett resultat då unga ibland inte förstår eller menar att uppfattas som otrygga, och ett kort vänligt samtal med trygghetsvårdarna kan upplösa "hängen". Att deras arbete också ger resultat kan stärka de boendes kollektiva förmåga eftersom det som bekant ökar vilja och förväntningar på ingripande samt sprider sig till fler grannar. Detta gäller även felanmälningar angående den fysiska miljön, som trygghetsvårdarna också gör kontinuerligt. De arbetar dock inte särskilt med att stärka förtroende mellan boende, även om spontana samtal kan uppstå mellan varandra om boende uppsöker trygghetsvårdarna samtidigt (Ibid).

Sammantaget är målet att medborgaren ska känna en trygghet i att det finns någon som ser en, och förhoppningsvis då tar kontakt och informerar om den till exempel ser och hör oroande saker, att den agerar genom att felanmäla, polisanmäla och orosanmäla. På så sätt är tanken att trygghetsvärdarna skapar tillit till institutioner och sänker tröskeln för att ingripa. Det är ett slags integrerande vägledning som hjälper dem att agera på egen hand. För att förbättra sitt arbete är trygghetsvärdarna också med i andra insatser för att invånare ska känna igen dem bättre, uppleva dem som trygga väktare och uppfatta dem som en del av stadsdelen (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

För att integrera de boende i högre grad kan man tillsätta rekrytering av fler trygghetsvärdar som alla bor exklusivt i Farsta strand, för att effektivt sprida den informella sociala kontrollen direkt till boende. Det kan motivera dem och grannarna de sedan pratar med att ingripa och då skapar man samtidigt förtroende både mellan boende och till institutioner. Det är förmodligen relativt enkelt att hitta arbetssökande då 4,2% av befolkningen i Farsta strand är arbetslösa (jämfört med 3,4% för hela staden). Därtill är andelen något högre bland kvinnor, 4,4% vilket kan vara en möjlighet i rekryteringen då forskning som bekant visar att kvinnor kan spela en viktig roll i att stärka kollektiv förmåga (Stockholms stad, 2022b). Sampson et al. (1997) föreslår även att strategier för att stärka informell social kontroll kan förstärkas av partnerskap med institutioner som utövar mer formell kontroll.

5.2.7 Våga anmäla, våga vittna

En annan insats där kollektiv förmåga kan vara en bieffekt men som inte är utvecklat för att stärka den specifikt är projektet Våga anmäla, våga vittna. Syftet är att öka anmälningsbenägenheten hos unga brottsoffer och minska risken för att de ska utsättas för påtryckningar eller hot, detta för att möjliggöra att de kan medverka i brottsutredningen med sina föräldrar. Projektet är också ett samarbete mellan olika aktörer: skola, fältassistenter, Farsta fritid, socialtjänst och polis. Det handlar praktiskt om att stötta individer som själva blivit utsatta eller som känner någon som blivit det, och hålla dom i handen från det att en incident har skett till att de anmäler, genomgår utredningen och rättegången fram till domslutet (Stockholms stad, 2022a) (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Avdelningen anser att projektet möjligtvis kan medverka till att stärka kollektiv förmåga då det skapar större förtroende och tillit för myndigheter och att man inte är ensam om man ingriper samt kan få skydd, vilket kan öka anmälningsbenägenheten. Att människor i förorter inte vågar anmäla brott är ett välkänt fenomen för polis och makthavare på grund av att det finns risk att utsättas för repressalier, i värsta fall dödligt våld. Polisen, skola och socialtjänst i Farsta har sett signaler på att unga och deras föräldrar blir alltmer ovilliga att anmäla brott och delta i brottsutredningar, samtidigt som hot och personrån mot unga ökar. Det är föreslaget av rättsexperten att detta är ett av skälen till lågt uppklarande av vissa brott i utsatta områden. Oavsett om det är sant eller inte är det sannolikt att stötning för brottsoffer och vittnen kan öka anmälningsbenägenhet, om än i begränsad omfattning. Det kan också möjligtvis öka

förväntningar och förtroende för att ens grannar gör likadant eftersom man erbjuds samma skydd, vilket sammantaget kan stärka kollektiv förmåga. (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b) (Alhem, 2017).

5.2.8 Tillsammansdagarna

Tillsammansdagarna är en insats som delvis genomförs i Farsta strand och konkret syftar till att utbilda ungdomar i högstadiet om vilka vuxna som jobbar med olika saker inom stadsdelen och hur de kan vända sig till dem. Medverkande är fritidsledare, kuratorer, socialtjänst, skola, kyrka, polis, Region Stockholm, Farsta centrum, vissa föreningar och fältassistenter som finns i stadsdelen. Ungdomarna får lära sig vad varje enskild aktör arbetar med, hur många de är och var de normalt finns. Projektet är också ett forum för ungdomarna att lära känna aktörerna, då projektet utförs genom att man samlar aktörerna och ungdomarna på en plats där det anordnas olika lekar och lära känna- övningar (för att lära känna de professionella). Avdelningen tror att när ungdomarna ser att det finns inrättningar som bryr sig om dem skapar det förväntningar hos ungdomarna på ett samhälle där ens medmänniskor ingriper och där man själv vill att området ska utvecklas, vilket är en dimension av kollektiv förmåga (Stockholms stad, 2022a) (Farsta stadsdelsförvaltning, 2022b).

Att skapa förutsättningar för meningsfulla aktiviteter där ungdomar får känna glädje och sammanhållning i association med samhällsinstitutioner kan stärka mer än förtroendet för institutionerna, det kan skänka en känsla av att "alla är med tillsammans" och vill att sin stadsdel och sitt bostadsområde ska vara en trygg och rolig plats likt miljön som skapas i Tillsammansdagarna. Då ökar också förväntningarna på att ens näste och en själv ingriper mot ordningsstörningar och utövar informell social kontroll. Den sociala effekten kan alltså öka det överbryggande sociala kapitalet och tilliten genom att engagera ungdomarna tillsammans i lagaktiviteter.

Projektet skulle kunna utökas till att specialisera sig på till exempel Brunskogsbacken och Ullerudsbacken för att ha aktiviteterna där också och få till ett närhetsperspektiv, men att man även hämtar ungdomar från resten av stadsdelen för att bibehålla nätverkande. Att sociala aktiviteter syns i området kan vara en form av social kontroll som de boende deltar i och kan öka deras förväntningar på att det ska utövas informell social kontroll av varandra. Då kan kollektiv förmåga bli ett konkret mål i verksamheten och inte bara en bieffekt. Bjuder man också in vuxna boende att vara funktionärer i Tillsammansdagarna kan det även vara en start på att de organiserar sig på egen hand då de får tillfälle att samarbeta med varandra, och kan integrera föräldrasamarbete i tillställningen vilket hjälper dem att praktisera kollektiv förmåga. Till exempel kan funktionärerna sedan bilda en grannskapssamverkan eller mammaförening och dels utöva social kontroll i närområdet samt delta i Tillsammansdagarna och andra insatser framöver.

5.3 Sammanfattning

Farsta stadsdelsförvaltning arbetar med en rad olika insatser i Farsta strand som mer eller mindre är präglade av kollektiv förmåga eller rentav syftar till att stärka den. Många insatser syftar till att öka den sociala dimensionen av kollektiv förmåga, såsom dialogträffarna. Avdelningen menar att ökad sammanhållning automatiskt kommer påverka ingripande eftersom invånarna då bryr sig mer om varandra och vill ingripa för det gemensamma bästa. Andra insatser fokuserar mer på den ingripande dimensionen istället för den sociala, genom att försöka öka förtroendet för och kunskapen om samhällsinstitutioner, vilket visar att insatserna tillsammans har tillämpat principer om kollektiv förmåga i Farsta strand och kan bidra till att stärka den. Teoretiskt förväntas detta bidra till att också öka den upplevda tryggheten i stadsdelen.

De flesta insatserna har inte kollektiv förmåga som huvudsyfte vilket gör att deras inverkan kan ifrågasättas. Men utifrån stadsdelsförvaltningens och avdelningens perspektiv som arbetar för trygghet och prevention generellt krävs åtgärder som är mångsidiga då problemen är mångdimensionella. Teorin föreslår också att integrera kollektiv förmåga i resterande arbete, förvaltningens tillämpning av kollektiv förmåga följer därmed teorin ganska väl.

Flera av insatserna är inriktade mot barn och unga vilket överensstämmer med det teorin säger om att kollektiv förmåga är ett fenomen på ekologisk nivå och påverkar beteendeprocesser genom de värderingar, handlingar och normer som projiceras på barn av samhället och vuxna omkring dem. Denna aspekt innebär att kollektiv förmåga som social process kan påverka barns utveckling, attityder och relation till normer om ingripande och förtroende och ge fenomenet en långsiktig hållbarhet, vilket föreslår att barn därför bör inkluderas i insatserna, något som stadsdelsförvaltningen har gjort.

6. Diskussion

Något som framkommit i analysen är att avdelningen fokuserar en betydande del av insatserna (fältassistenter, trygghetsvårdarna, Tillsammansdagarna och i viss mån de andra) på att skapa förtroende för myndigheter och andra aktörer som arbetar med trygghet eller barn och ungdomar. De anser själva att förtroende för samhällsinstitutioner är en del av definitionen av kollektiv förmåga, trots att det inte förekommer i teorin. Det som dock förekommer i teorin är att Sampson et al. (1997) betonar att strategier kan förstärkas av partnerskap med institutioner, och avdelningen verkar utöva detta dels genom att skapa förtroende för och kunskap om institutioners arbete. De verkar ha sett till att kollektiv förmåga ska genomsyra den dagliga verksamheten såsom Gerell et al. (2018) rekommenderar.

Detta framgår också i hur olika insatser såsom Föräldraskapsstödet och Helgsamverkan har andra huvudsyften än kollektiv förmåga men kan ändå sägas bidra till att stärka den, och att avdelningen är medvetna om och arbetar för det. Gerell et al. (2018) antyder inte att insatser med delvisa aspekter för kollektiv förmåga är sämre på något sätt, utan snarare fördelaktiga

för att komma åt utvecklingen från många håll och facilitera kollektiv förmåga i fler sammanhang.

Insatserna som ämnar öka det överbryggande sociala kapitalet, såsom dialogträffarna och Tillsammansdagarna följer teorin nära då de skapar arenor för invånare att mötas och nätverka vilket kan öka deras förtroende och förväntningar på varandra. Insatser för att förbättra den fysiska miljön såsom rundvandringar och Farstalyftet (genom felanmälningar) skapar också förutsättningar för människor att mötas i sitt bostadsområde i trivsamma miljöer och utveckla sitt sociala kapital vilket är ett led i att öka den kollektiva förmågan. I längden kan detta påverka tryggheten och det generella välbefinnandet i stadsdelen eftersom man känner större identifikation och samhörighet till en plats där man kan leva obehindrat av rädsla eller utanförskap.

Förslagen för utveckling, som till exempel att diversifiera kulturprogrammen och inkludera boende som funktionärer i Tillsammansdagarna kan också bidra till starkare samhörighet och fler som tycker om att bo i Farsta strand, vilket underhåller en socialt hållbar stadsutveckling. Får invånarna tillfälle att delta i sitt lokalsamhälle på olika sätt, där människor med olika färdigheter (och som kanske inte alltid har råd att uttrycka de färdigheterna genom till exempel en konst- eller sportförening) kan ta plats, blir sammanhållningen i stadsdelen starkare då deltagandet gör att man känner sig som en del av stadsutvecklingen och människor med samma intressen kan mötas och forma relationer. Det kan också öka deras upplevda inflytande över sitt område och sin levnadsmiljö, vilket Gerell et al. (2018) betonar som en möjlig insats för att öka boendestabilitet och därmed kollektiv förmåga. Det kan därför vara fördelaktigt att inkludera intresserade invånare i planeringen av dessa insatser. Att stötta eldsjälar betonas också vara kritiskt för kollektiv förmåga av Gerell et al. för att ta vara på deras sociala och ingripande insatser.

Insatserna är dock i detalj ganska olika teorins rekommendationer vilket förklaras av att arbetet med kollektiv förmåga är kontextbaserat och bör anpassas efter lokala förutsättningar. Att insatserna ser ut som de gör är ett tecken på att de utarbetats efter Farsta strands behov vilket följer teorin. Visserligen kan man göra mer för att skapa tillfällen för möten, men avdelningen betonade också att det finns så lågt nätverkande i stadsdelen att grannar som bott länge nära varandra inte hälsar. Därför är åtgärderna anpassade efter sådana realiteter, vilket också förklarar fokuset på att öka förtroendet för myndigheter då det råder brist på det i stadsdelen, och är ett gott exempel på hur man kan anpassa sina insatser. Man kan därför betrakta insatserna i Farsta strand ur detta perspektiv att de syftar åt att stärka grundläggande nätverkande och ingripande. I framtiden kan insatserna därför utvecklas till att uppmuntra till djupare socialt umgänge eller mer organiserade former av ingripande och samverkan.

Något liknande kan också sägas om en insats som gemensamma odlingar, som i forskning visat sig kunna öka kollektiv förmåga (se teori) men är något som stadsdelsförvaltningen ensam inte har rådighet över då de inte är fastighetsägare. De kan dock arbeta för att insatsen ska ske, men har inte direkt kontroll eller ansvar över frågan, om de inte vill skapa

gemensamma odlingar på någon offentlig parkmark. Frågan är dock om det kommer påverka kollektiv förmåga då det kanske inte blir tillräckligt nära de boende, samt hur man ska ordna rättvis tillgång utan att någon grupp exkluderas.

Ett möjligt tillvägagångssätt för att uppmuntra organisering i områden med låg kollektiv förmåga är att införa IOP-lösningar där bidragssummor ingår för att locka civilsamhället till insatser. IOP står för idéburet offentligt partnerskap och är en ny form av överenskommelse som inrättades 2019 av staten för att bättre utnyttja kunskap och resurser som idéburna organisationer bär på. Partnerskapet är en överenskommelse mellan en offentlig myndighet och en aktör från civilsamhället och ska omges av villkor om demokratiska principer och liknande regler för att få bidrag. Partnerskapet ska syfta till att uppnå ett visst allmännyttigt ändamål som är till gagn för samhället och behöver inte gå ut på monetär kompensation utan det kan vara andra resurser såsom kunskap eller lokaler som erbjuds. En kommun i Stockholms län har börjat med IOP-lösningar inom ramen för ett särskilt civilsamverkansråd med föreningar som i allmänhet arbetar för integration och mot segregation. Partnerskapen sker således bara med föreningar som har idéer för att arbeta med just de frågorna. Förslagsvis kan andra kommuner inrätta möjlighet till IOP med särskilda syften att öka kollektiv förmåga. Det kan engagera både boende i stadsdelen i frågan och utnyttja kunskap och resurser för kollektiv förmåga som finns i civilsamhället, och eftersom det är ett partnerskap bidrar kommunen också med olika resurser. Det är också säkerligen mer fördelaktigt att låta samtliga föreningar i kommunen ansöka om IOP för att inte skapa en hög tröskel för insatser (Upphandlingsmyndigheten, u.å.) (Järfälla kommun, u.å.).

Denna studie är begränsad i sin omfattning och sitt bidrag till förståelsen för processerna som analyseras, men kan användas för att förstå hur avdelningens trygghetsarbete har influerats av kollektiv förmåga, med reservation för rapportens begränsningar. Förståelsen kan vidare bidra till andra underlag eller utvärderingar i frågan. Generellt kan tillämpningen av den kollektiva förmågans principer teoretiskt öka tryggheten, stabiliteten och välbefinnandet i Farsta strand vilket bidrar till social stadsutveckling både för stadsdelen i sig men också hela Stockholms stad. Kollektiv förmåga som process har alltså potentialen att minska utsattheten i att tillhöra en lägre socioekonomisk status och bidra till en hållbar stadsutveckling i stort.

Något viktigt att bära med sig när man studerar denna rapport är att en del av resultaten ska tolkas med försiktighet. Trots att de som intervjuades är ansvariga för verksamheten i avdelningen och därför representerar avdelningen bäst genomfördes endast en intervju med en av personerna som uteslutet fokuserade på kollektiv förmåga. Det innebär att en person ensam fick väga in svar om många insatser under en begränsad tid, informationen skulle alltså kunna ha kompletterats om fler i avdelningen hade ombetts av mig att delta eller intervjuats separat. Det kan alltså finnas perspektiv om insatserna som saknas, speciellt de som var samverkansprojekt där fler aktörer deltar. De delar i analysen som kanske mest påverkas av detta är där insatsernas utvecklingspotential identifieras. Det går därmed inte att utesluta att insatserna kan inneha andra dimensioner eller förutsättningar som inte har framgått i

fallstudien som omöjliggör denna utvecklingspotential, eller som gör att insatserna bättre eller sämre överensstämmer med teorin. De resonemangen i analysen har visserligen utförts med stöd av empirin och teorin men ska tolkas som just resonemang, det har inte genomförts efterforskning för att se om de förslagen till utveckling på annat sätt strider mot teorin kring kollektiv förmåga.

Antalet svenska studier om sambanden mellan kollektiv förmåga och trygghet och brott är begränsat och det är inte alltid självklart att samband påvisas i internationella studier. Det föreslår att kontext är viktigt i sammanhanget och att kollektiv förmåga inte alltid fungerar på samma sätt. Hur vet vi att svenska bostadsområden med relativt hög trygghet har höga nivåer av kollektiv förmåga i relation till andra områden? Att generalisera studiens resultat till andra situationer ska därför göras med hänsyn till detta faktum, och det uppmuntras att anpassa arbetet med kollektiv förmåga efter varje enskilt områdes behov, utmaningar och förutsättningar. Majoriteten av insatserna som nämns i teorin har inte heller utvärderats och deras effekt kan egentligen bara diskuteras teoretiskt.

Det bör också understrykas att kollektiv förmåga inte är ett recept på att bota otrygghet, utan en faktor som visat sig kunna påverka otrygghet och som kan faciliteras med relativt enkla medel om man arbetar kontinuerligt och långsiktigt. Sannolikt kommer otrygghetsproblem i Sverige lösas genom en kraftsamling av olika resurser och angreppssätt, vilket ofta betonas. Sampson et al. (1997) skriver också att uppfattningen om att grannar kan arbeta kollektivt för att lösa sina problem inte är heltäckande och pekar på att en del av det som sker i bostadsområden uppstår ur socioekonomiska eller bostadsmässiga faktorer som är sammankopplade med den breda ekonomiska politiken. De beskriver vidare att andra strategier för att adressera problemen behövs, och att ojämlikheter på områdesnivå inte kan försummas bara för att man inser att kollektiv förmåga har en betydelse.

Framtida forskning inom sambanden mellan trygghet och kollektiv förmåga borde vara experimentell för att underbygga de slutsatserna som finns idag med ett större underlag av robust empiri eller komplettera förståelsen för när och i vilka kontexter det sker avvikelser, speciellt i Sverige. Det skulle öka kunskaperna om hur kollektiv förmåga, och sociala processer i stort, kan bidra till en långsiktigt hållbar stadsutveckling. Liknande fallstudier till denna rekommenderas att genomföras över längre tid för att lyckas få med så många som möjligt till intervjuer, enkätstudier eller andra observationer, då ett skäl till att intervjuerna blev få var att aktörer inte hade möjlighet att delta. Det rekommenderas även att vidare undersöka huruvida boende i det undersökta området upplever att de nås av insatserna, och låta dem beskriva sina upplevelser kring tillit och social kontroll. Då är det också viktigt att välja ut en variation av personer, inte enbart folk som har dålig koll på insatser som görs men inte heller enbart folk som har bäst koll.

7. Slutsatser

7.1 Hur tillämpar Farsta stadsdelsförvaltning principer om kollektiv förmåga i sitt arbete för att öka den upplevda tryggheten i Farsta strand samt vad kan andra kommuner dra för lärdomar av detta?

Studien föreslår att de insatser i Farsta stadsdelsförvaltnings trygghetsarbete där principer om kollektiv förmåga kan ha tillämpats, främst:

- Skapar förutsättningar för nätverkande, samtal och lokalt umgänge mellan boende.
- Syftar till att öka förtroendet för och kunskapen om olika samhällsinstitutioner för att uppmuntra anmälningsbenägenhet.

Arbetet i de insatser som analyserats verkar ha anpassats till lokala förutsättningar och ofta ske i samverkan med andra aktörer och boende. Andra kommuner kan möjligtvis dra lärdomar av hur Farsta stadsdelsförvaltning enligt denna studie tycks ha genomfört insatser som både överensstämmer med teori men som också är anpassade till lokala behov och utmaningar. Man kan betrakta fallstudiens urval av insatser som exempel på sådan anpassning, med hänvisning till studiens begränsningar i omfattning och intervjuer och att exemplen inte är heltäckande. Det kan också anses fördelaktigt att lära sig av hur förvaltningen verkar ha koncentrerat arbetet till enskilda bostadsområden (notera att detta inte har undersökts närmare), verkar sätta fokus på förtroendeingivande insatser, verkar genomföra sina insatser i samverkan med andra aktörer och allmänt verkar syfta till inkludering.

7.2 Till vilken utsträckning överensstämmer principer om kollektiv förmåga med det lokala arbetet i Farsta strand?

Det lokala arbetet där kollektiv förmåga har tillämpats i Farsta strand verkar enligt analysen överensstämma till betydande del med de teoretiska principerna om kollektiv förmåga, om man ser till alla insatser gemensamt. Insatserna verkar i stora drag följa teorin enligt de uppgifter som kommit fram i fallstudien och verkar möjliggöra att skapa tillfällen för samtal och nätverkande för att öka tillit och sammanhållning. Insatserna verkar också delvis möjliggöra tillfällen till ökandet av förväntningar om ingripande samt ökandet av kunskapen om hur man ingriper. I betydande grad verkar insatserna vara riktade mot barn och unga, vilket delvis följer den ekologiska aspekten av kollektiv förmåga och tar hänsyn till hur den möjligtvis kan påverka barns utveckling och attityder. En del insatser som analyserats uppges också ske i samverkan med boende och lokala aktörer men skulle enligt studiens resonemang och givna information kunna inkludera boende i större omfattning i utförandet och planeringen av insatser samt utbilda fler boende i kollektiv förmåga. Insatserna skulle enligt samma premisser också kunna diversifieras och facilitera djupare och mer kontinuerligt socialt umgänge. Detta med reservation för begränsningar i fallstudiens omfattning och genomförda intervjuer.

Referenser

- Alhem, S., 2017. Utred möjligheten att vittna anonymt. *SVT Nyheter*. [online] 9 februari. Tillgänglig på: <https://www.svt.se/opinion/sven-erik-alhem-om-rattssakerhet> [Hämtad 21/5-2022].
- Beck, E., Ohmer, M., & Warner, B., 2012. Strategies for preventing neighborhood violence: Toward bringing collective efficacy into social work practice. *Journal of community practice*, 20(3), s. 225-240.
- Boverket, 2022. *Trygghet- ett mångtydigt begrepp*. [online] (Uppdaterades 23/2-2022) Tillgänglig på: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetskapande-atgarder/trygghet-och-brott/trygghetsbegreppet/> [Hämtad 29/4-2022].
- Bronfenbrenner, U., 1979. *The ecology of human development*. Cambridge & London: Harvard University Press.
- Ceccato, V. & Haining, R., 2005. Assessing the Geography of Vandalism: Evidence from a Swedish City. *Urban Studies*, 42(9), s.1637-1656.
- Farsta stadsdelsförvaltning, 2019. *Sommarlov 2019*. [pdf] Farsta stadsdelsförvaltning: Stockholm. Tillgänglig på: <https://docplayer.se/144531190-Farsta-sommar-lov-2019.html> [Hämtad 20/5-2022].
- Farsta stadsdelsförvaltning. 2022a. *Intervju examensarbete*. Intervjuad av Charbel Toma. [Intervju] Stockholm 28/3-2022.
- Farsta stadsdelsförvaltning. 2022b. *Intervju kollektiv förmåga*. Intervjuad av Charbel Toma. [Intervju] Stockholm 10/5-2022.
- Farsta stadsdelsförvaltning, Hökarängen, Företagarföreningen i Hökarängen, Familjebostäder, Hökis Visrum, Konstall C, 2022. *Hökarängens dag*. [Facebook] 13/5. Tillgänglig på: [https://www.facebook.com/events/737174890974444?context=%7B%22event_action_history%22%3A\[%7B%22surface%22%3A%22page%22%7D\]%7D](https://www.facebook.com/events/737174890974444?context=%7B%22event_action_history%22%3A[%7B%22surface%22%3A%22page%22%7D]%7D) [Hämtad 20/5-2022].
- Gerell, M., Ivert, A., Mellgren, C., 2018. *Kollektiv förmåga, brott och otrygghet i Stockholms stad*. [pdf] Stockholms stad: Malmö universitet, Fakulteten för hälsa och samhälle. Tillgänglig på: <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/utredningar-statistik-och-fakta/utredningar-och-rapporter/social-hallbarhet/kollektiv-formaga-brott-och-otrygghet-i-stockholms-stad-underlagsrapport.pdf> [Hämtad 26/3-2022].
- Järfälla kommun, u.å. *Förberedelse inför IOP*. [online] Tillgänglig på: <https://jarfallatest.nordicpeak.com/oversikt/overview/737> [Hämtad 22/5-2022].

Kamgren, M., 2022. Polisen har startat med kamerabevakning i Farsta strand. *Mitti Stockholm*, [online] 21 februari. Tillgänglig på: <https://www.mitti.se/nyheter/polisen-har-startat-med-kamerabevakning-i-farsta-strand/repvbh!28fQVvrjtsbLtOtEKVakKA/> [Hämtad 9/5-2022].

Novus, 2022. *Viktigaste politiska frågan mars 2022*. [online] Tillgänglig på: <https://novus.se/valjarforstaelse-arkiv/viktigaste-politiska-fragan/> [Hämtad 24/3-2022].

Polisen, 2021. *Ny kartläggning av kriminella nätverk i Stockholm*. [online] Tillgänglig på: <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2021/oktober/ny-kartlaggning-av-kriminella-natverk-i-stockholm/> [Hämtad 20/5-2022].

Putnam, R. D., 2000. Bowling alone: America's declining social capital. I: Crothers, L. & Lockhart, C., red. 2000. *Culture and politics*. New York: Palgrave Macmillan. s. 223-234.

Sampson, R.J., Raudenbush, S.W., Earls, F., 1997. Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science*, 277(5328), s. 918-924.

Stockholms stad, 2020. *Farsta stadsdelsförvaltning*. [online] (Uppdaterades 2/11-2020) Tillgänglig på: <https://start.stockholm/om-stockholms-stad/organisation/stadsdelsforvaltningar/farsta/> [Hämtad 12/5-2022].

Stockholms stad, 2022a. *Trygghetsarbetet i Farsta*. [online] (Uppdaterades 14/1-2022) Tillgänglig på: <https://start.stockholm/om-stockholms-stad/sa-arbetar-staden/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-arbete/farsta/> [Hämtad 26/3-2022].

Stockholms stad, 2022b. *Områdesfakta – statistik om stadens delområden*. [online] (Uppdaterades 31/3-2022) Tillgänglig på: <https://start.stockholm/om-stockholms-stad/utredningar-statistik-och-fakta/statistik/omradesfakta/> [Hämtad 14/4-2022].

Stockholms stad, 2022c. *Brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete*. [online] (Uppdaterades 11/1-2022) Tillgänglig på: <https://start.stockholm/om-stockholms-stad/sa-arbetar-staden/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-arbete/> [Hämtad 12/5-2022].

Stockholms universitet, 2020. *Det här avgör hur länge du lever- skillnaderna ökar*. [online] (Uppdaterades 4/2-2020) Tillgänglig på: <https://www.su.se/publichealth/forskning/forskningsnyheter/det-h%C3%A4r-avg%C3%B6r-hur-l%C3%A4nge-du-lever-skillnaderna-%C3%B6kar-1.482953> [Hämtad 9/5-2022].

Svenska akademien, 2021. *Svensk ordbok*. Stockholm: Norstedts.

Urban utveckling, u.å. *Rutinaktivitetsteorin*. [online] Tillgänglig på: <https://urbanutveckling.se/rutinaktivitetsteorin/> [Hämtad 20/5-2022].

Upphandlingsmyndigheten, u.å. *Idéburet offentligt partnerskap (IOP)*. [online] Tillgänglig på: <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/statsstod/riktade-vagledning/hur-kan-kommuner-finansiera-eller-anskaffa-skyddat-boende/ideburet-offentligt-partnerskap-iop/> [Hämtad 22/5-2022].

Bilagor

Bilaga 1- Intervjufrågor

Fråga 1. Ert arbete med Farsta strand är inspirerat av kollektiv förmåga. När du tänker på teorin “kollektiv förmåga”, hur definierar du det? (2-3 aspekter)

Fråga 2 . Många använder andra teorier som grunder för sitt arbete (som till exempel CPTED, eller polisorienterade teorier, andra grupper använder sig inte av teorier alls). Varför började ni jobba med kollektiv förmåga i Farsta strand?

Fråga 3. Helt konkret, vad är målet med att jobba med kollektiv förmåga i Farsta strand? Ge tre exempel.

Fråga 4. Om du tänker på olika aspekter av vad kollektiv förmåga är i ett område, hur ser den kollektiva förmågan ut i Farsta strand idag?

Fråga 5. Ni har ett antal aktiviteter på gång i bl.a Farsta strand, på vilket sätt kopplas följande av era trygghetsåtgärder till den kollektiva förmågan?

- Tillsammansdagarna
- Föräldraskapsstödet
- Fältassistenterna
- Farstalyftet
- Våga anmäla, våga vittna
- Sociala insatsgrupper, SIG
- Helgsamverkan